

K otázkám vojenskovo vědecké práce

Generálmajor Jan Knotek

Aktiv, svolaný v roce 1958 Hlavní politickou správou k otázkám vědecké práce v armádě, provedl rozbor tehdejšího stavu vědecké práce, odhalil příčiny jejího zastávání a vytyčil cesty, kterými je třeba dosáhnout jejího zkvalitnění. Jeho jednání a závěry se staly základem dalšího rozvoje, který bezesporu zaznamenal celou řadu úspěchů ve všech odvětvích vědecké práce v armádě.

Nemůžeme ale tvrdit, že se ve všech odvětvích vědecké práce v armádě podařilo stejnou měrou a stejně úspěšně prakticky realizovat ty podnětné návrhy a závěry, ke kterým aktiv dospěl. V důsledku toho nejsou výsledky práce ve všech vědních oborech stejné. Srovnáváme-li například dosavadní výsledky vojenskovo vědecké práce s našimi možnostmi a hlavně se soudobými požadavky, nemůžeme být plně spokojeni.

Vývoj od roku 1958 pokračoval velmi rychlým tempem a mnohé z vnějších i vnitřních podmínek vojenskovo vědecké práce se změnilo. Vzorostly především nároky na její kvalitu, obsah a operativnost. Tendence vývoje jasně ukazují, že tyto nároky budou i nadále stoupat. Proto i když základní závěry aktivu z roku 1958 si zachovávají svou platnost, je třeba se podívat na otázky vojenskovo vědecké práce z pozic dnešních podmínek a úkolů.

Takovým dalším mezníkem vojenskovo vědecké práce by se proto měla stát připravovaná konference.

☆

Naše vojenskovo vědecká práce, i když se může pochlubit některými úspěchy, je jednou z těch oblastí, které se dosud nepodařilo prakticky zaujmout své místo ve výstavbě a přípravě armády a plnit své úkoly s dostatečným předstihem a účinností. Bude proto třeba jít kriticky na kořen jejích obtíží a nedostatků. To neznamená nevidět nebo záměrně negovat dosažené úspěchy, ale naopak — pomoci vytvořit podmínky k jejich podstatnému rozšíření.

Domnívám se, že provedeme-li důkladnou analýzu klíčových otázek vojenskovo vědecké práce (a to by mělo být základním úkolem) ukáže se nám to, že mnohé z těch obtíží a nedostatků, s kterými se shledáváme jak v přípravě velitelského sboru, ve způsobech jeho myšlení, tak v organizačních a řídicích pracích, mají své kořeny daleko hlouběji, než je zpravidla při povrchním hodnocení hledáme. Vojenství, celý život

armády a jeho podmínky prošly a procházejí stále velmi zásadními změnami a to vyžaduje namnoze zcela nový pohled na otázky její výstavby a přípravy. Jestliže po několika let soustavně zjišťujeme např., že vojenskovo vědecká práce se opožděje za technickým rozvojem a potřebami praxe a že pracuje s malou perspektivou, pak je třeba se nad tím vážně zamyslet. Bude to asi proto, že současné epoe armády neodpovídá už celkové pojetí významu a úlohy vojenskovo vědecké práce, její podmínky, úkoly a způsoby řízení. Narůstající požadavky nových podmínek stále zřetelněji odhalují ty rozpory, které v armádě existují mezi teoretiky správně přiznávaným významem studia a vojenskovo vědecké práce a mezi praktickými možnostmi jejich konkrétních podmínek.

Ukazuje se prostě, že vojenská věda je skutečně společenskou vědou a že její problematika je nesmírně široká a náročná a že s vědeckostí přístupu k řešení jakéhokoliv problému v soudobých složitých podmínkách se nedá smlouvat.

Chci se v článku zabývat jen několika problémy vojenskovo vědecké práce, které podle mého názoru patří k jejím současným nedostatkům.

☆

Domnívám se, že v rozporu s teoretickým zdůrazňováním významu vojenskovo vědecké práce ji ve skutečnosti podceňujeme. Vojenskovo vědecká práce se už po několik let jakoby nemůže probít z uzavřeného kruhu, do kterého se dostala. Její dosavadní výsledky nejsou skutečně uspokojivé. To zdánlivě opravňuje některé příslušníky velitelského sboru k domněnce, že proto není efektivní pro ni vytvářet vhodné podmínky. A vojenskovo vědecká práce bez vytvoření těchto podmínek dosud nemohla a ani v budoucnu by nedokázala výsledky své práce podstatně zkvalitnit, prokázat svůj prvořadý význam pro praxi a odstranit ty nedostatky, kolem kterých se již řadu let točí.

Nemám přirozeně v úmyslu tvrdit, že se v tomto směru dosud nic neudělalo, nebo že problém naší vojenskovo vědecké práce je problémem jednoduchým. Praxe nám ale sama potvrzuje, že to, co bylo dosud uděláno, nestačí, že je to teprve počátek a že tomu chybí základ v myšlení lidí. Ten je třeba vytvořit jako první. Úloha vojenské teorie při výstavbě armády nesmírně vzrůs-

tá. Ministr obrany SSSR s. maršál Malinovský o tom řekl v květnu m. r. na zasedání předsedů základních stranických organizací: „V nynější době, kdy jsou naše ozbrojené síly na přelomu svého vývoje, je zvláště důležité další hluboké rozpracování vojenské doktriny, teorie vojenského umění a dalších vojenských otázek. Musíme mít neustále na paměti, že bez podstatného zlepšení vojenskoteoretické práce je možno se dopustit chyb, při praktickém budování ozbrojených sil“ — a to platí v plném rozsahu i pro naši armádu, stejně jako pro ni platí zjištění ÚV KSSS a rady ministrů SSSR, že „V současné etapě vývoje vědy a techniky nabývají velkého významu otázky zkonkretizování systému perspektivního a běžného plánování vědeckého výzkumu, jakož i koordinace vědeckovýzkumných prací“ (Krasnaja zvezda — 12. 4. 1961).

Stará lidová moudrost říká, že „slovem se polévka neosolí“. Vojenskovedecké práci také nepomůže jen stále opakovaná pravda, že úroveň vojenskovedecké práce neodpovídá soudobým požadavkům.

My jsme např. vcelku malou pozornost věnovali tomu, aby na všech stupních velení byl správně politicky i odborně pochopen současný význam vojenskovedecké práce. Zpravidla se uspokojujeme obecným zjištěním, že „v soudobých podmínkách význam vojenskovedecké práce narůstá“ — to je ale samo o sobě málo přesvědčující a mobilizující, protože to říkáme stejnými slovy o všem možném. Taková tvrzení mají už deklarativní charakter.

V praxi ale zjišťujeme, že vojenskovedecká práce je na jednotlivých stupních velení považována vedoucími funkcionáři za něco druhořadého, „na co není čas“. Velitelé i náčelníci ten čas také opravdu nemají, režim života jim nedovoluje studovat, tím zaostávají a vzniká praxe, že praktické úkoly řeší bez vědeckých analýz, živelně a jen „rutinou“. A to dnes zdaleka nestačí. Taková řešení nemohou mít dlouhého trvání — dochází k nedomyšlením problémů a častým změnám, kterých je víc než si vnučují objektivní podmínky vývoje.

Většinou to pramení z toho, že nemáme ve velitelském sboru zcela ujasněnou a správně pochopenou současnou společenskou funkci a společenskou závažnost vojenské vědy a její metodiku.

Např. závěry obsažené v „Prohlášení porady představitelů komunistických a dělnických stran“ o obsahu a charakteru současné epochy společenského vývoje nebo v novém zákoně o obraně socialistické vlasti, nemohou zůstat bez vlivu na funkci a úlohu kteréhokoli vědního oboru — tedy i vojenské vědy. Vstoupila-li světová soustava socialismu do nové etapy svého vý-

voje, pak tato etapa klade i nové požadavky na socialistickou vědu ve všech oborech lidské činnosti. Jestliže „Prohlášení“ formulovalo tak společensky významné teze, jako jsou teze o reálné možnosti vyloučit světovou válku z života společnosti, tezi o tom, že válka přestala být osudově nevyhnutelná, ale že současně nebezpečí války se zvětšilo — jistě že se to odráží i v úloze a místu vojenské vědy v této etapě vývoje a v její úloze při plnění hlavního úkolu ozbrojených sil — vysokou bojovou pohotovostí zabezpečovat obranyschopnost země.

Je faktem, že některé nesprávné názory a tendence nedávné minulosti v pohledu na úlohu a význam ozbrojených sil, zanechaly své stopy i v pojetí významu vojenskovedecké práce nejen v myslích určité části veřejnosti, ale i v myslích některých příslušníků velitelského sboru, i když je to v jasném rozporu s úkoly uloženými armádě XI. sjezdem KSC, celostátní konferencí i rozkazy ministra národní obrany.

Namnoze není brán dostatečně v úvahu vliv vlastností a možností zbraní hromadného ničení a raketové techniky na změnu požadavků na vojenskou vědu. Není vždy správně chápáno to, že vojenská věda, vzhledem k charakteru nových bojových prostředků, nesmí ze své úrovně slevovat ani v podmínkách, kdy reálná možnost odvrácení světové války narůstá. Úroveň a úkoly vojenskovedecké práce nejsou dikтовány jen početním stavem ozbrojených sil, ale hlavně společenskou nebezpečností a možnostmi nových bojových prostředků. Dokud bude nutné udržovat jako záštitu proti možné agresii imperialismu jakkoli silnou armádu, do té doby musí vojenská věda být stále na nejvyšší úrovni a udržovat krok s rozvojem ostatních věd, zejména s technickým rozvojem.

Vojenská věda je vědou společenskou a i když se zabývá specifickými otázkami války, nijak se nevymyká procesu kulturní a technické revoluce, kterým naše společnost prochází. Protože se vyvíjí ve stejných ekonomických i společenských podmínkách jako ostatní vědní obory, platí pro ni i stejné zásady a principy rozvoje. Dokud je vojenská věda nutná, jako společenský vědní obor, do té doby si nesmí dovolit zaostávat za těmi vědními obory, jejichž výsledky využívá.

Nejde však jen o to, aby vojenská věda nezaostávala za ostatními. Zájmy obranyschopnosti země — a právě ve smyslu zákona o obraně socialistické vlasti vyžadují, aby požadavky vyplývající ze závěrů vojenské vědy byly důsledně uplatňovány ve všech vědních oborech, které se musí spolu účastnit řešení otázek obranyschopnosti. To ovšem vyžaduje, aby MNO bylo zastou-

peno ve všech těch orgánech, kde se zásadní otázky vědecké práce řeší a aby tam bylo schopno uplatňovat reálně a vědecky zdůvodněné požadavky vojenské vědy. Tito zástupci musí přirozeně být na vyšší politických, ekonomických a vojenských úkolů.

Konkrétně je možno uvést spolupráci vojenských odborníků s jednotlivými sekce-mi a komisemi ČSAV, státního výboru pro rozvoj techniky a podobně. Praxe v celé řadě případů ukazuje, že dosavadní spolupráce a využívání výsledků ostatních vědních oborů v armádě není zcela uspokojivá.

V současné etapě společenského vývoje připadá vojenské vědě významná úloha a odpovědnost při budování socialismu. Správné pochopení a výklad jejího současného místa a úlohy, je také projevem její stranickosti. Stranickost vojenskovo-vedecké práce není nic abstraktně teoretického, ale je naopak velmi konkrétní a spočívá především v třídním chápání vojenskovo-vedeckých problémů, v marxistické metodě jejich řešení a v důslednosti prosazování jejich závěrů do praxe.

Nemáme jednotný názor ani na chápání významu obecné teorie a zdravé proporcionality základního a aplikovaného vojenského výzkumu. Z této nejednotnosti názorů vyplývají některé nejasnosti v názorech na vztahy vojenské teorie a praxe, které mají pak nepříznivé praktické důsledky.

V této velmi obsáhlé oblasti chci předložit k úvaze čtenářů jen několik zjevných v naší vojenskovo-vedecké práci, o kterých se domnívám, že jsou extrémní a že rozvoj vojenskovo-vedecké práce škodí — těžko posoudit, který z nich více.

☆

Naše obecná teorie a do značné míry i teorie operačního umění i propagandy jsou v poslední době zamořeny jakýmsi příliš rozmáhlým strategismem.

Pravděpodobně k tomu svádí koalici charakter současné vojenské strategie a ta skutečnost, že po všech těch zásadních a kvalitativních změnách ve vojenství v poslední době, bylo bezesporu nezbytné, vyjasnit napřed celou řadu základních otázek na obecné úrovni.

Pravděpodobně z tohoto důvodu nám „zašilhání“ do oblasti nejvyšší strategie do značné míry zůstalo. Na jedné straně to sice získalo strategii nebyvalou oblibu, ale na druhé straně vzniká otázka, jestli taková obliba strategii, ale hlavně naší armádě prospívá a zda by v tomto případě méně nebylo více.

My se přirozeně musíme, a zejména na místech k tomu určených, zajímat o strategii, studovat ji a učit se ji chápat. Zá-

věry strategie jsou a zůstanou určujícím podkladem pro řešení otázek operačního umění a taktiky. Mám ale na mysli tu skutečnost, že naší armádě přísluší z problémů strategie řešit jen tu část otázek strategicko-operačního rámce, které se týkají jejího místa, úkolu a podmínek činnosti jako celku. Podklady a předpoklady pro řešení takových otázek jsou a vždy budou značně omezeny a může se jimi zabývat jen omezený počet orgánů a míst v armádě. Těžiště naší vojenskovo-vedecké práce musí ale ležet v oblasti konkrétní aplikace závěrů do podmínek naší armády a o jejich „dosahování“ do praxe vojsk.

Někdy se ale zdá, že řešení problémů globusové strategie se stalo určitou módou a že se všichni pokoušíme vyřešit všechny otázky i za nejvyšší orgány Varšavské smlouvy. To by mohlo vzbudit dojem, že strategie je ze všech oblastí vojenského umění tou nelehčí k zvládnutí a že k tomu stačí si přečíst projevy vedoucích činitelů.

Že to tak není, o tom nás přesvědčují některé výsledky a závěry podobných pokusů v naší vojenské teorii. Slabiny podkladů i předpokladů pro řešení základních vojenskopolitických otázek se často projevují nejen v jejich zplášťování a vulgarizaci, ale někdy i v závěrech pochybné hodnoty, které by nakonec mohly vést i k dezorientaci a k zatemnění toho, co dosud bylo vcelku jasné.

Strategii nelze takto deklarovat. Pouští-li se někdo do problému, pro jehož řešení nemá všechny potřebné podmínky a předpoklady, pak zcela zákonitě v určitém řešení narazí na zásadní vojenskopolitické problémy, zůstane před nimi stát v rozpacích a jestliže se pokusí z toho nějak „vybruslit“, pak to zpravidla špatně dopadne s kvalitou závěrů.

Začne kupříkladu řešit problém počátečního období války a jeho vztahů k významu prvku překvapení — ne v rámci a v konkrétních podmínkách Čs. lidové armády, ale pokud možno v celosvětovém měřítku. Pak narazí na problémy „odvetného úderu“, „momentu překvapení“ a jiné, jejichž obsah namnoze nemá jasný a chápe ho někdy dogmaticky a po svém. Začne si plést politické pojmy s odborně vojenskými, agrese je nám přirozeně cizí, ale první úder nepříteli nepřijemný, začne to všelijak „kulatit“ a celou tu motanici uzavře „strategickou přívetou“ závěru, že socialistické ozbrojené síly vůbec nepočítají s využitím prvku překvapení, nebo, že v odvetném úderu odpálíme naše rakety „současně“ s nepřitelem apod.

Myslím, že bychom řešení takových zásadních strategických problémů měli ponechat těm, kteří jsou k tomu povoláni

a měli bychom vycházet z jejich závěrů. Pro konkrétní podmínky naší armády a pro její úkol v počátečním období války, nejsou kupř. mezikontinentální strategické zbraně ani tak rozhodující, jako zbraně operačního dosahu a zbraně taktické. Nepřesnými názory můžeme i v dobrém úmyslu, nadělat víc škody, než užítu. Konečné řešení zásadních problémů strategie nám nikdo ani neukládá, ani je od nás neočekává.

Tato tendence má ale kromě těch nepřesných závěrů — kterými nakonec neuvеdeme v omyl strategii, ale jenom sebe — i vážné praktické důsledky pro účinnost vojenskovoeděcké práce.

Putování v kosmu a ve vysokých stěrách strategie je rovněž nutné, ale začneme-li převažovat na všech stupních, pak se nám z jeho výše ztrácí konkrétní obrysy úkolů a podmínek našich armád, svazků a útvarů. Čím více vojenskovoeděckých pracovníků bude řešit otázky strategie, tím méně jich zůstane pro řešení těch konkrétních úkolů, které za nás nikdo řešit nebude. Zůstat jen na úrovni strategie a nechávat ji jen jako nutný teoretický základ pro aplikaci jejích závěrů do konkrétních podmínek, by mohlo mít pro účinnost naší vojenskovoeděcké práce vážné důsledky.

Vojenské umění má totiž kromě strategie, také operační umění a taktiku a v řešení problémů těchto stupňů musí ležet těžiště naší teoretické i praktické práce. Zatím se zejména taktika a teorie výchovy a výcviku cítí v nových podmínkách velmi opuštěny a zneuznány.

Konkrétní bojové činnosti pohraničního svazku mnoho nepomůžeme, budeme-li mu stále opakovat jenom tu bezespornou pravdu, že „ve světě se změnil poměr sil ve prospěch tábora socialismu a že kdyby se imperialisté přesto pokusili rozpoutat novou světovou válku, že budou smeteni“. Nemám v úmyslu význam těchto závěrů zlehčovat — jejich znalost každým příslušníkem armády a správné pochopení jejich důsledků, je bezpomínečně nutná. Ale samo o sobě to nestačí, jestliže tento obecný závěr „nedotáhneme“ do konkrétních podmínek svazku a neukážeme kde, v čem a jak musí svazek k tomuto vítězství přispět ve svých podmínkách, jaká je jeho úloha v tomto procesu a jak ji musí plnit. V tom je totiž podstata té tvůrčí aplikace obecných závěrů teorie, v tom spočívá významný úkol spojení naší vojenskovoeděcké práce a praxe vojsk a to je také jedním z největších nedostatků naší vojenskovoeděcké práce.

My jsme si namnoze v průběhu minu-

lých let, v důsledku častých změn ve vojenském umění, vytvořili mylnou představu, že kvalitativně nové podmínky operace a boje, jsou vyčerpány změnou operačně taktických norem pro vedení bojové činnosti. Krátce řečeno, „škrtni 60 a napiš 100“. A to je základní omyl. Podíváme-li se pozorně na život a přípravu armády, najdeme mnoho nevyjasněných a nedořešených problémů, které čekají na naši vojenskovoeděckou práci, na její základní i aplikovaný výzkum, jako základ konkrétních opatření.

✱

Namnoze ale nemáme ani jasno v tom, co je základním a co aplikovaným výzkumem ve vojenskovoeděcké práci a jaký je jejich význam. U některých soudruhů je představa jakési „zdi“, která od sebe ostře odlišuje základní a aplikovaný výzkum a právě tato nesprávná představa vede pak k nejednotnosti názorů na jejich význam a nutné proporce ve vojenskovoeděcké práci. Je třeba vidět, že dělení výzkumu na základní a aplikovaný je značně relativní v závislosti od charakteru řešeného problému a že je do značné míry umělé a vyvolané potřebami administrativy. Každý vědecký proces ve své podstatě má základní i aplikovaný výzkum protože základním příkazem každého vědeckého bádání je to, že musí vyústit do praxe. Jednota celého vědeckého procesu vyžaduje i správný poměr jeho jednotlivých částí. Zatím co převaha základního výzkumu by vedla k neúčelnému teoretizování a odtrhávání vojenskovoeděcké práce od potřeb praxe, vedla by převaha aplikovaného výzkumu k tomu, že by se teorie vojenského umění opožďovala, neměla by potřebný předstih a tím by praxi nemohla sloužit, zejména v soudobých podmínkách rychlého rozvoje.

Myslím, že i tyto otázky obecné teorie a metodologie vojenskovoeděcké práce je třeba vyjasnit, protože nejjasností v nich se pak v praxi projevují v konkrétních důsledcích.

Jedním z takových důsledků je např. fakt, že z dosavadní praxe naší vojenskovoeděcké práce by mohl vzniknout dojem, že doménou její činnosti je oblast operačního umění a že nemá co řešit v oblasti taktiky a vlastní přípravy vojsk. A to jsou právě ty oblasti, do kterých je třeba závěry základního výzkumu „dotáhnout“.

Bylo by totiž omylem se domnívat, že oblast taktiky a výcviku vojsk se s otázkami aplikace nových podmínek již vyvíjela a že v nich není co zkoumat. Je v nich celá řada zdánlivých „malicherností“.

kteří ve svých důsledcích ale mohou být velmi důležité.

Postavme si např. jen takovou jednoduchou otázku, proti komu a jak stráž stráž muniční, nebo jakýkoli jiný sklad nebo objekt, umístěný kdekoli. Jak odpovídá způsob výkonu jeho služby těm závěrům a požadavkům, které vyplývají z možnosti atomového napadení, přepadení diverzí, nebo výsadky — prostě soudobým podmínkám boje, v naší konkrétní situaci. Zjistíme, že se za posledních 100 let ve způsobech výkonu mnoho nezměnilo. A postavme si otázku, zda takto bude vypadat výkon strážní služby v poli? Jistě že ne — a kdy tedy a proč teprve tehdy, budeme tento systém přizpůsobovat novým podmínkám?

Nebo se zamysleme nad tím, máme-li do rozdělení výcviku promítnuty důsledně všechny soudobé požadavky — např. nový charakter bojové techniky. Vždyť u každého druhu bojové techniky leží těžiště jejího bojového použití na jiném stupni. Zatím co např. u motostřeleckého nebo tankového praporu to může být v praporu, bude to u raketového dělostřeleckého nebo baterie nebo i v jednotlivém odpalovacím zařízení, u letectva ve dvojici nebo ve trojici a třeba u radiolokátoru v jednotlivém kuse. Neboli každý druh bojové techniky vystupuje a ovlivňuje boj na jiném stupni kolektivního účinku a např. příprava jednotlivce je přípravou na činnost v tomto kolektivu. Odpovídá tomuto požadavku vždy a všude doba a obsah výcviku jednotlivce? Nemáme tam ještě mnohé z toho co se přežilo?

A takových otázek bychom našli velmi mnoho — a to jsou právě ty „malíčkosti“ a konce, do kterých musí být závěry vojenskovodecké práce dotaženy. Vždyť nové podmínky neovlivňují jenom způsoby vedení armádních operací, ale ty ovlivňují jakoukoli činnost v armádě. Ale nejen že ji ovlivňují, ale nové podmínky nesnesou nikde a v ničím žádnou šablonou nebo uniformitu. Ony velmi ostře diferencují a konkretizují úkoly i na nejnižších stupních. Jestliže kdysi bylo v podstatě lhostejné, kde byl který útvar dislokován, protože armáda se stejně napřed soustředila a pak teprve „táhla do boje“, pak dnes to už dávno neplatí. Dnes už sama dislokace podstatně ovlivňuje úkol a podmínky jeho plnění. I když tento vliv je dočasný, je právě vlivem významu počátečního období nesmírně důležitý. Tím více je pak výcvik diferencován druhem vojska a jeho základní bojovou technikou. Proto např. normy bojové pohotovosti našich jednotek nejsou určovány podle

jejich reálných možností — ty musí být určovány podle možností nepřítele a tomu musí být bezpodmínečně všechno ostatní podřízeno — jinak by bojová pohotovost nebyla bojovou pohotovostí soudobou a tou, kterou potřebujeme.

Z toho vidíme jak je důležité, aby vojenskovodecká práce „sestoupila z globusu na šumavu“ a aby každý velitelský stupeň ji udělal s maximálně konkrétními cíli.

Je třeba pochopit a důsledně uplatnit v praxi tu zásadu, že v současných podmínkách nelze žádné praktické opatření v taktice, ve výcviku vojsk nebo v kterémkoli jiném oboru života armády úspěšně uskutečnit bez vědecké práce, přístupu a metodiky. V soudobých složitých podmínkách života armády a její přípravy na boj, nemůže být žádná uposměchaná improvizace, nepodložená teoretickou analýzou problému, úspěšná. O tom nás dostatečně přesvědčují i vlastní zkušenosti.

☆

Diametrálně odlišným od prvního, je druhý extrém, za který považují krátkozraký praktikismus.

Ten na rozdíl od prvního v zásadě podceňuje ve vojenskovodecké práci všechno, co nelze ještě teple „zavést do praxe“. Ve většině případů jde o vcelku pochopitelnou snahu, vyhovět tomu tlaku potřeb praxe, který je vyvoláván opožděním vojenskovodecké práce. A tady narážíme na tu velmi ožehavou a zásadní otázku režimu života armády a hlavně jejího velitelského sboru. Je smutným a velmi nebezpečným faktem, že náš velitelský sbor, bez rozdílu stupňů velmi málo studuje. Ne proto, že by nechtěl, nebo neměl zájem — to by byl omyl. Je to důsledek režimu života velitelského sboru na všech stupních, který se nám zatím vyřešit nepodařilo. Zatím značná část velitelů soustavnému studiu odvyká, necítí jeho potřebu a plně se živí běžnými denními starostmi, které plně absorbují jeho čas, energii a zájem a brání mu v pohledu dopředu.

To je jednou ze základních otázek soudobosti naší armády. V současné etapě výstavby naší společnosti — lhostejno v kterém oboru — hraje rozhodující roli vědomí lidí. V jeho zaostávání jsou pak skutečné kořeny všech nedostatků i tohoto praktikismu a živelnosti v práci.

Režimem života, nevědeckým přístupem a nemetodičností práce odsuzujeme všechny plány do úlohy formálních dokumentů, které se nedaří plnit a současně je usvědčujeme z nereálnosti a z nevědec-

kosti. To platí ve vojenskovědecké práci. Projevy živelnosti, usvědčují naši vojenskovědeckou práci z nedostatku předstihu, předvídavosti a malé perspektivnosti, do které ji právě tlačí ten krátkozraký prakticismus o kterém hovoříme.

Ačkoli máme ne tak starou zkušenost z toho, jak jsme se nechali napřed překvapit raketovými zbraněmi a vcelku zbytečně, protože nešlo o žádnou změnu způsobenou náhle „zákonitostí vývoje“, ale malou předvídavostí a perspektivností naší vojenskovědecké práce, přesto, se i dnes můžeme setkat s podivnými názory.

Jedním z nich je názor, že řešení perspektivních problémů vojenského umění není tak důležité a že je třeba se „držet toho, co je dnes“. A to proto, že „socialistický tábor získá brzo ekonomickou převahu nad kapitalismem a pak už to nebudeme potřebovat“. Takový závěr zapomíná, že při současném tempu rozvoje vědy a techniky bude to dnešní už zítra staré a přežité a proces realizace možnosti odvrácení světové války není procesem tak krátkodobým.

Myslím, že projev N. S. Chruščova v Kremlu, k absolventům vojenských akademií z 8. 7. 1961 o tom znovu jasně mluví. Podobné názory snad mohou být libivé a efektivní, ale z hlediska bojové pohotovosti armády je třeba je odmítnout jako demobilizující a škodlivé. S nimi bychom soudobé bojové pohotovosti asi nedosáhli.

Zdrojem podobných omylů je právě nepochopení charakteru naší doby, konzervatismus a úzký prakticismus. Přitom celá historie vojenství nás poučuje o tom, že to „dnešní“, bylo už vždy „včerejší“ a že vojenskovědecká práce, která by se zabývala jenom problémy „toho co je“, by praxi nesloužila vůbec a trvale by zaostávala. To si konečně můžeme ověřit i na mnoha vlastních zkušenostech.

Doba už je taková, že se neobejdeme bez zdravé dávky fantazie, vědecky podložené — to je v podstatě o předvídání vývoje vojenským uměním. Bez takové fantazie sovětských vědců by byl major Gagarin asi sotva obletěl zeměkouli. I když my budeme v dávce takové fantazie daleko skromnější a budeme ve vojenské vědě „fantazírovat“ jen o tom, co už nám rozvoj vědy a techniky konkrétně umožňuje, má vojenskovědecká práce co dohánět.

Tempo rozvoje techniky uskutečňuje fantazii velmi rychle. Ty změny, na které dříve bylo třeba celých staletí, se dnes realizují za roky. A to platí tím víc ve vojenství, protože vlivem imperialismu zdůstává v platnosti stále ten fakt, že vý-

znamné technické objevy nacházejí své uplatnění nejdříve ve vojenské technice.

S růstem složitosti vojenské techniky, narůstá i složitost podmínek boje a jeho řízení a tím i obsažnost vojenskovědecké práce a její nároky na úroveň velitelského sboru.

Soudruh ministr národní obrany zdůraznil na aktivu v říjnu 1960; že „zaostávání některých důstojníků v předstávách o charakteru možné příští války, jejich rysů a zákonitostí, má za následek konzervativní přístup k problémům výcviku a výchovy vojsk i nesprávnosti v chápání a uplatňování leninských principů výstavby armády“. Význam a platnost tohoto zjištění neklesá, ale stoupá.

Podívejme se např. na to, jak dlouho už mluvíme o revizi systému velení a řízení boje.

Kolem problémů řízení soudobých složitých soustav se zatím rozvinula celá nová věda — kybernetika, která se zabývá objektivními zákonitostmi těchto procesů. Největšího uplatnění zatím našla ve složitých úkolech vědecké práce a vědeckých výpočtů a ve výrobě, ale základním oboru lidské společnosti. Kybernetiku vyvolala v život naléhavá potřeba praxe, která vyplývala z narůstajícího tempa lidské činnosti a složitosti techniky. Kolem kybernetiky a vlastně jako její součásti vznikla celá řada nových vědních oborů, pro které je charakteristické, že oblasti jejich zájmů, jsou ponejvíce styčné plochy jednotlivých dosavadních základních vědních oborů.

Musíme si přiznat, že kybernetika a její nové vědní obory se naši vojenskovědecké práce v podstatě ještě nedotkly i když se o ní mluví. Kromě několika, jen velmi hrubě informativních článků, jsme ji prakticky nevzali na vědomí. V Sovětské armádě se na vojenských akademiích tyto disciplíny už dávno přednášejí.

Přitom proces řízení boje je daleko složitějším procesem než třeba proces výroby na automatizované lince — proto, že není procesem statickým, ale výslovně dynamickým, alternativním, a je podléhá daleko většímu počtu vlivů. Přitom jde o proces společenský velmi významný, protože to není proces řízení mrtvé techniky, ale proces řízení živých lidí. Vojenská věda došla k závěru, že velitel v soudobých podmínkách a tím méně v budoucnu, není už schopen řídit činnost vojsk vyzbrojených množstvím různorodé a složitě bojové techniky dosavadními prostředky a způsoby.

Zkušenosti nám potvrzují denně, že už na to nestačí ani časové podmínky boje,

ani duševní a fyzická kapacita velitele a jeho štábu — a že musí pomoci mechanizační a automatizační technika. Jestliže nám to potvrzují podmínky mírových cvičení, které jsou i při nejlepším vůli nesrovnatelně lehčí, než by byly v boji, tím výrazněji by se to potvrdilo ve válce — a na tu se přece připravujeme.

Namnoze ale vidíme v mechanizaci a automatizaci jen proces převážně technického charakteru. Ve skutečnosti je tomu naopak.

Anglický teoretik Samuel Lilley v knize „Automatizace a společnost“ (Orbis Praha 1958) při rozboru automatizace výroby poznamenává, že „... automatizace není jen nahrazování lidské práce a řízení automatickými stroji. Jde spíše o novou filosofii výroby; to znamená, že by se automatizace neměla zavádět pouhým přejímáním a automatizováním existujících výrobních postupů, ale že by spíše měla přetvořit celý výrobní proces na úplně novém základě...“.

Domnívám se, že to plně a možná především platí v procesu velení a řízení boje. Automatizace velení a řízení není dnes už žádnou fantastickou hypotézou — její materiální podmínky vytváří už třetí pětiletka, jejíž úkoly se už plní. Předpokládat, že budeme automatizovat v armádě stávající systémy řízení, při ponechání stávající organizační struktury orgánů řízení, by byl omyl.

Není sporu o tom, že stávající systémy budeme v nejbližší perspektivě ve stávající organizační struktuře postupně mechanizovat. Přitom ale musíme mechanizaci chápat jako cestu k postupné automatizaci jednotlivých procesů a proto musíme mít teoreticky jasno, jakým směrem a k jakému cíli mechanizaci věst tak, aby vytvářela postupně podmínky k automatizaci. A to bez důkladné vědecké analýzy celého problému, nikdo nevyřeší. Bez ní řešit přímo konkrétní praktické problémy, znamená riskovat ztrátu energie, času i prostředků.

Jakékoli počítač nebo jiné stroje, i když jsou nezbytné, samy o sobě nic nevyřeší. Mají sice obrovské možnosti, ale jsou hloupé — chytrý musí být člověk. A má-li člověk, v našem případě velitel a jeho štáb být tak chytrý, aby dokázal mechanizační a automatizační techniku efektivně využít, pak musí vědět jak, k čemu a proč, musí mít aspoň základní znalosti z těch vědních oborů, které se efektivními způsoby řízení a využití strojů zabývají.

V naší vojenskovědecké práci jsou zatím takové názvy jako výzkum operací,

teorie informací, algoritmizace, matematická teorie her, metody modelování, zkušebních akcí, programování, statistika atd., zatím opravdu jen názvy něčeho „o čem se občas vyskytne v odborné literatuře zmínka a co tedy zřejmě existuje...“. Ovšem naše znalosti obsahu, významu a způsobů využití ve vojenství, nejsou zatím u drtivé většiny velitelského sboru žádné.

Ať chceme nebo nechceme, závěry těchto teorií si svou cestu do procesu řízení boje vynutí — a čím později, tím hůře pro soudobost armády. Základní znalosti nových metod řízení se musí stát majetkem velitelského sboru, zejména na vyšších stupních velení, v akademických a vyšších učilištích. Ze to bez nich už nepůjde, to nám potvrzují i obtíže současné praxe. Myslím, že právě tady je jeden z těch významných prvků, toho po léta usilovně hledaného „stylu a metody práce“.

Ze zkušeností je třeba si brát poučení. Kdybychom se už dnes nezabývali těmito otázkami, mohli bychom být za 3—4 roky, až nám třetí pětiletý plán vytvoří materiální technické podmínky, překvapení raketovými zbraněmi. Teprve pak začít se školením kádru, s přípravou štábů a analýzou podmínek velení, které tím vzniknou, by bylo pozdě a nesprávně pochoopená „střízlivost a praktičnost“ by se mohla projevit, jako zpozdilost.

Není to problém ani jednoduchý, ani krátkodobý. To, v čem vojenská věda zůstala za rozvojem ostatních vědních oborů a hlavně za potřebami současných podmínek, to nedohoníme ani jedním kursem, ani v jednom výcvikovém roce — to je skutečně problém dlouhodobý. Ale řešen být musí, protože sama praxe naznačuje, jak je jeho řešení naléhavé. A měl by být vyřešen nejpozději do konce třetí pětiletky, aby naše teorie tentokrát skutečně včas pomáhala praxi a nekulhala za ní. Mnoho času nemáme — naopak i tentokrát málo — a proto by bylo třeba začít ihned. Každý učební proces vyžaduje především učitele — a o ty bychom se měli postarat co nejdříve.

Tak jako všechno, tak i problém nových způsobů velení a řízení musí začít v myšlení velitelského sboru. Dokud jeho pochopení nezdomácní v hlavách velitelského sboru, do té doby nám nebudou sebe dokonalejší prostředky nic platné. I tady bychom měli vyvinout maximální úsilí k tomu, abychom na minimum snížili vliv přirozené konzervativnosti lidského myšlení, v podstatě málo schopného přetvořovat od základu, dokud ho k tomu nedonutí naléhavost praxe.

Měli bychom v teorii věnovat maximum pozornosti tomu, aby náš nový systém velení a řízení se nepodobal tomu starému zbytečně natolik, jako se podobal prvý automobil koňskému kočáru, ale aby skutečně odrážel a odpovídal těm novým podmínkám soudobého boje. Ani ve vojenství nemůže být automatizace samoučelná a jejím kritériem musí být zvýšení produktivity práce v procesu velení a řízení. Zkušenosti z výroby nás poučují o tom, že tam, kde automatizace byla jen „technickým procesem“ dosavadních způsobů výroby, se produktivita práce zvýšila 5krát až 10krát. Ale tam, kde se stala tou „novou filosofií výroby“ se zvýšila produktivita rázem až 100krát.

Na problému mechanizace a automatizace velení a řízení, který přirozeně není zdaleka jediným problémem naší vojenskovo vědecké práce, jsem chtěl jen ukázat to, jak složité a náročné úkoly stojí před naší vojenskovo vědeckou prací v současné etapě výstavby naší armády.

Tyto obtížné, ale řešitelné problémy, zdolá naše vojenskovo vědecká práce jen tehdy, využije-li plně možnosti opřít se o závěry a zkušenosti Sovětské armády a jestliže jí vytvoříme aspoň nejnutnější podmínky.

Vymyká se možností jednoho článku postihnout celý rozbor toho „jak a v čem“ tyto podmínky vytvořit.

Pokusím se v závěru naznačit aspoň ty nejzákladnější předpoklady.

— Další zkvalitňování vojenskovo vědecké práce je třeba podložit ideologicky a vytvořit pro ni základ v myšlení velitelského sboru na všech a zejména na rozhodujících velitelských stupních. Tady musí významnou úlohu sehrát i propaganda.

— Je třeba plně využít všech zkušeností, zejména ČSAV, v otázkách forem vytváření vědecké základny a hlavně ve způsobech plánování a řízení vědecké práce. Při respektování specifik armády jsou tyto zkušenosti plně aplikovatelné.

— Úsilí vojenskovo vědecké práce — je-

jího řízení — je třeba soustředit zejména na odstranění nedostatků v její komplexnosti a koordinovanosti. Při tom komplexnost vědecké práce nelze chápat jako komplexnost resortní, nebo jednotlivých stupňů velení, ale jako komplexnost tematickou, která se nikdy nevměstná do jednoho prvku organizační struktury armády a zpravidla ani do armády jako celku, ale bude vyžadovat širokou součinnost nejen uvnitř armády, ale i s civilním sektorem.

— Je třeba se zbavit iluze, že vojenskovo vědeckou práci je možno úspěšně dělat bez lidí a času. Bez vytvoření trvalé organizační struktury vojenskovo vědeckých pracovníků, trvalých i dočasných pracovišť a pracovních skupin různého typu na MNO, GŠ, armádách, akademiích, učilištích atd. a bez vytvoření jim zejména časových podmínek k práci, není reálné počítat s jejím zkvalitněním. O tom nás přesvědčují všechny ostatní obory vědecké činnosti ve státě.

— Řešení každého komplexního úkolu celoarmádního (celostátního) významu, který se bude řešit na nejrůznějších pracovištích armády, vyžaduje nezbytné vytvoření odpovědného koordinačního orgánu na úrovni MNO a GŠ v čele s odpovědným funkcionářem a přesvědčivým kolektivem.

— Vědecké rady na všech stupních, by se také měly vědeckými úkoly skutečně a seriózně zabývat, být orgánem tvůrčím, který hodnotí stav a podněty a dává jasné direktivy, co do linie, obsahu a cílů úkolů.

To je jen několik základních předpokladů. Konference GŠ o vědecké práci má před sebou velmi odpovědný úkol a měla by se stát novým mezníkem vědecké práce v armádě.

Zásadně je ale třeba vidět to, že i když kádrové možnosti armády jsou velmi omezené a požadavky vojenskovo vědecké práce musí proto být reálné a v souladu s nimi, že soudobé podmínky, nezbytně vyžadují, aby vojenskovo vědecké práci bylo všestranně pomoci, protože je to součást soudobosti a bojovnosti armády.